

Kürt Sorununa Çözüm Önerisi: Medresetüzzehra

Atilla Yargıcı

[Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi]

Kürt sorunu ekonomik, siyasi sosyal, eğitim ve dini yönü bulunan çok yönlü bir sorundur. Said Nursi'nin vecizeleştirdiği, ama kıymeti tam olarak bilinmeyen, "Bizim üç düşmanımız var: Cehalet, zaruret ve ihtilaf. Bu üç düşmana karşı sanat, marifet ve ittifak silahıyla cihad edeceğiz" fikri, genel olarak İslam coğrafyası için söylenmiş bir söz olduğu gibi, Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı bölgeler için de söylenmiş bir sözdür. "Ekrad Reçetesi", yani Kürtlerin Reçetesi" ismini verdiği Münazarat isimli eserde, Bediüzzaman bölge insanına yeni ilan edilen Meşrutiyet'i anlatırken, onların "tarif ettiğin meşrutiyetin ne miktarı bize gelmiş ve niçin bütün gelmiyor?" sorusuna verdiği cevap bu vecinenin değişik bir versiyonu mahiyetindedir:

"Ancak on kısmından bir kısmı size gelebilmiş. Zira sizin şu vahşetengiz, cehaletperver, husumetfeza olan sarp dağ ve derelerinizdeki vahşet aylarından, cehalet ejderhasından, husumet kurtlarından biçare meşrutiyet korkar, kolaylıkla gelmeye cesaret edemez. Eğer siz tembel kalıp da onun yolunu yapmazsanız, tembellik etseniz, yüz sene sonra tamamen cemalini göreceksiniz. Zira sizinle İstanbul arasındaki mesafe bir aylıktır; fakat sizinle chl-i meşrutiyet arasındaki mesafe bin aydan fazladır. Zira eski zamanın adamlarına benzersiniz. O nazik meşrutiyet, İstanbul havalisindeki yılanlardan kurtulsa, şu uzun mesafeden geçmekle, cehalet gibi müthiş bir bataklığı, fakr gibi mütevahhiş kıraçları, husumet gibi gayet keyşer dağları katetmekle beraber, eşkiyaya rast gelecektir."(Nursi, Said, *Münazarat*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1999, s.19.)

Burada ifade edildiğine göre Meşrutiyet'in bölge halkına ulaşması-

nın önündeki en büyük engeller, “vahşet ayları, cehalet ejderhaları, husumet kurtları”dır. Paragrafın sonunda ise “fakirliği” de buna ekler. Meşrutiyet, İstanbul havalisindeki yılanlardan kurtulsa bile, cehalet bataklığını, fakr gibi kıraçları ve husumet gibi gayet kıraç dağları kat etmek zorundadır.

Meşrutiyet Osmanlı'nın son dönemlerinde ilan edilmiş, ama ne yazık ki patlak veren 1. Dünya Savaşı sonunda oluşan olumsuz durumlar, Osmanlı'nın parçalanmasına sebep olmuştur. Sonrasında meşrutiyet yerini cumhuriyete bırakmış, ancak Birinci Meclis demokratik bir cumhuriyet görüntüsü verirken, feshedilen Birinci Meclis'ten sonra teşkil edilen ikinci meclis müstebit, dinsiz, ırkçı bir cumhuriyet görüntüsü vermiştir. Bu durumda Nursi'nin İstanbul için söylediği meşrutiyet engelleri yerini Ankara'ya bırakmış ve demokratik cumhuriyet ne ülkede, ne Kürtlerin yaşadığı bölgelerde yeşerme imkanı bulmuştur. Bu yüzden, Kürtleri, Osmanlı'yı ve büyük ölçüde Asya'yı pozitif olarak etkileyecek olan bir proje akim kalmıştır.

Etnik bir anlayışın, laiklik perdesi altında dini insanların vicdanlarından bile çıkarma düşüncesinin resmi ideoloji haline geldiği bir dönem yaşamıştır bu coğrafya. Hâlâ da bu katı resmi ideolojinin etkilerini yaşıyoruz. Bu dönem, bir çok parmakların olduğu iddiâ edilen Şeyh Said İsyanı, Dersim Hadisesi gibi bahaneler ile bölgede büyük zulümlerin yapılmasına şahit olunan bir dönemdir. Batı bölgelerinde sadece dindar olduğu için zulüm gören insanlar, Doğu'da hem Kürt hem de Müslüman olduğu için zulüm görmeye başlamıştır. Meşrutiyetin ve sonra demokratik cumhuriyetin ülkeye hakim olamaması, günümüze kadar uzanan, dış güçlerin ellerine çeşitli kozlar veren olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Resmi ideoloji zihniyetinin darbelerle tekrar hortlaması, Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki baskıların daha da artmasına, birçok insanın sebepsiz yere öldürülmesine yol açmıştır. Bu tür durumlar, yakınları zarar gören, fail-i meçhullerle öldürülen ve akıl almaz işkencelere maruz kalan insanların çocuklarının, kardeşlerinin vs. terör örgütüne kolaylıkla yem olmasına zemin hazırlamıştır. Şimdi, Türkiye cumhuriyeti bir taraftan demokratik açılımlarla, diğer taraftan ekonomik kalkınma projeleriyle bölge insanının incinmiş kalplerini kazanma, onlara devletin şefkatli elini uzatma gayretindedir. Bir taraftan da dış güçlerin taşeronluğunu yapan terör örgütüyle mücadele etme azmindedir.

Burada Nursi'nin bölge insanıyla ilgili yaptığı sorun tesbitleri ve çözüm önerileri önem arz etmektedir. Münazarat'a güncel bir bakış ile bakıldığında bu sorun ve çözüm önerileri daha anlamlı bir hale gelmektedir. Nursi, sorunu üç başlıkla özetler: cehalet, fakirlik ve ihtilaf. Bu üç sorunun sanat, marifet ve ittifak silahıyla halledileceğini ifade eder. Nursi'nin bu çözümü uygulama sahası da mevcuttur: *Medresetü'z-Zehra*. Bu bir üniversite projesidir; bütün İslam alemini kucaklayan bir İslam üniversitesi projesi.

Bu üniversite Ezher Üniversitesi'ne benzer bir üniversitedir. Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde teklif edilen kampüs alanları, Bitlis, Van ve Diyarbakır'dır. Nursi, her şeyden önce üniversite isminden çok, medrese isminin bu eğitim kurumuna isim olarak verilmesini ister. Onun için ismi, “medresetüzzehra”dır. Çünkü, bölge insanı “medrese” ismine ünsiyet etmiştir. Nursi, medresenin, bölge insanına “meluf, menus ve şevkengiz itibarı” olduğunu söylemektedir. Bu yüzden onun “rağabati uyandıran mübarek medrese ismiyle tesmiye”si gerekir.(Nursi, Münazarat, s. 79.) Yani, bölge insanlarında okumaya olan rağbeti, bu medrese ismi meydana getirir ve cehaletin

ortadan kalkmasına yardımcı olur.

Medrese, üniversite ile aynı seviyededir. Ve bu okullarda, “funun-u cedideyi, ulum-u medarisle mezc ve derc ve lisan-ı Arabi vacip, Kürdi caiz, Türki Lazım kılmak” gerekir. (Nursi, *Münazarat*, 80.)

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılmaktadır ki, Nursi’nin bu medreseleri kurma düşüncesinin birinci amacı, yeni ilimlerle medrese ilimlerini birlikte okutmaktır. Yeni ilimler, her geçen gün gelişme istidadında olan ilimlerdir. Medrese ilimleri de, klasik Arapça, mantık gibi ilimlerle bunların üzerine bina edilen İslami ilimlerdir. İkinci önemli husus da, burada üç dilli bir eğitim yapılmasının önerilmesidir. Türkiye’nin yeni yeni tartışmaya başladığı bu vizyon, Nursi tarafından bir eğitim vizyonu olarak takdim edilmiştir. Bu medrese bölge halkına hizmet edecektir. Araplar, Kürtler ve Türkler burada eğitim göreceklere. Bu yüzden bu coğrafyanın üç önemli dilinin kullanılması gerekir. Arapça zaten geniş bir coğrafyada kullanılmaktadır. Türkçe de hatırı sayılır bir bölgede kullanılmaktadır. Kürtçe o kadar çok olmasa dahi, o bölge insanlarıyla iletişim kurmak ve kendi dillerinden de yararlanmak imkanını sağlayacaktır. Özellikle Doğu’da yıllarca devam eden medreselerde Arapça öğreniminin Kürtçe yapılması Bediüzzaman’a “kürtçe caiz” önerisinde yol göstermiştir. Diğer taraftan Arapların, Türklerin ve Kürtlerin yaşadıkları bölgelerde görev yapacak olan kişilerin bu dilleri bilmesinde büyük fayda mülâhaza edilmiştir. Bu vizyon sayesinde Kürtçe ötelenen değil, yaşayan, kültür üreten, bilgi üreten bir dil olarak kabul edilmiş olmaktadır. Kürtçenin caiz olduğunun söylenmesi, bu dilinin öğretim dili olarak kullanılmasında hiçbir sakınca olmadığını, aksine faydası olacağını ifade etmektedir.

Diğer taraftan fen ve medrese ilimlerinin birleştirilmesinin hikmetini de şöyle açıklar:

“Vicdanın ziyası ulum-u diniyedir. Aklın nuru, fünün-u medeniye dir. İkisinin imtizasıyla hakikat tecelli eder. İftirak ettikleri vakit birincisinde taassup, ikincisinde, hile, şüphe tevellüt eder.” (Nursi, *Münazarat*, s.80.)

Bu formül, 18. Yüzyıl Avrupasında dinden, vicdanın aydınlığından uzaklaşan, pozitivistimin bilim anlayışını ön plana çıkaran ve aydınlanmayı sadece akılda, bilimde vehmeden filozofların eğitim modellerine bir tepki; tepkinin de ötesinde bir alternatiftir. Avrupa’daki bu dinsizliğe yönelik, diğer ülkeleri olduğu gibi İslam ülkelerini de etkilemiştir. Bu etki sebebiyle medreselerdeki ilimler, geri plana itilmeye başlanmıştır. Hatta Osmanlı’nın Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda Türkiye Cumhuriyeti’ne dönüşmesinden sonra tamamen kapatılmıştır. Bu da, medrese ilimleri dediğimiz Arapça ve benzeri alet ilimleri ve din ilimlerinin önünün kesilmesi demektir. Bu yüzden bilimin yeni bir yorumu gerekir. Bu da, Batı’nın din adamlarının baskılarından kurtulmak için kaçtığı tahrif edilmiş bir din olan Hıristiyanlıkla olmaz. Ancak İslam’la olur. Bilimin doğru inançtan mahrum bir şekilde öğretilmesi, toplumlarda hileci ve şüpheli insanların ortaya çıkmasına sebep olur ve gerçekten olmuştur da. Yalnızca din ilimlerinin okutulması da bir taassup anlayışını ortaya çıkarır ve çıkarmıştır. Bu durumda insanlar bilimsel gelişmelere soğuk bakmaya başlarlar. İnsanoğlu yenilenmeyi, terakkiyi sever, fitratı buna meyleder. İnsanlığın serüveni, bir bakıma da ilerlemedir, terakkidir. Bu yüzden öyle bir eğitim gerekir ki, ne insanın maddi terakkisini, yani aklının aydınlanmasını engellesin, ne de vicdanın aydınlanmasını. Çünkü insan, akıl ve vicdanı ile birlikte olduğu zaman

Medrese, üniversite ile aynı seviyededir. Ve bu okullarda, “funun-u cedideyi, ulum-u medarisle mezc ve derc ve lisan-ı Arabi vacip, Kürdi caiz, Türki Lazım kılmak” gerekir.

"O vilayat-ı şarkiye alem-i İslam'ın bir nevi merkezi hükmünde, fûnun-u cedide yanında ulum-u diniye de lazım ve elzemdir. Çünkü ekser enbiya şarkta ve ekser hükema garpta gelmesi gösteriyor ki, şarkın terakkiyatı din ile kaimdir. Başka vilayetlerde sırf fûnun-u cedide okuttursanız da, şarkta herhalde millet, vatan maslahatı namına, ulum-u diniye esas olmalıdır. Yoksa Türk olmayan Müslümanlar, Türk'e hakiki kardeşliği hissedemeyecek, şimdi bu kadar düşmanlara karşı teavün ve tesanüde mecburuz."(Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.402-403.)

insandır. Sadece bilimin okutulduğu okullardan yetişen kimselerin, eğer dinden ve din bilimlerinden mahrum iseler, gerçekten birçok şeyden şüphe duyacakları açıktır. Davranış biçimi olarak böyle insanlar, kendi menfaatleri için aldatan, hatta bu aldatmada sınır tanımayan bireyler haline gelirler.

Doğru din ve inançla vicdanı aydınlanmamış bir insanın canavar hayvanların yanında masum kaldığını, büyük cinayet ve zulümlere sebep olduğunu tarih bize göstermiştir. Aslında birinci ve ikinci dünya savaşları, vicdanın kontrolü ve aydınlığı olmadan gelişen bir akıl ve bilim aydınlığının ve bunlara bağlı ortaya çıkan silah ve teknolojinin nasıl zalim-mazlum, kötü-iyi ayrımı yapmaksızın bir ölüm makinesine dönüştüğünün en büyük delilidir. İnsan vicdanının sesine kulak vermekten uzaklaştıkça, vicdanını aydınlatacak manevi lambalardan uzaklaştıkça vahşileşmekte, hatta bu vahşeti, sınır tanımayan bir zalim olmasına sebep olmaktadır. Günümüzde eğitim sistemlerinin yetiştirdiği insanların, eğer dışarıda vicdanlarını aydınlatacak bilgi ve inançtan mahrum iseler, neler yapacaklarını ve yaptıklarını ibretle görüyoruz. Haksız kazanç elde eden, masum insanları acımasızca öldüren, tüyü bitmedik yetimlerin hakları olan devletin malını çalıp çırpmakta bir saniye tereddüt etmeyen kimselerin akıllarının aydın, ama vicdanlarının karanlık olduğunda şüphe yoktur.

Said Nursi, bu medreselerde Türklerin ve Kürtlerin güvenini kazanmış Kürt alimlerinin veya mahalli lisana aşına olanların müderris olarak çalışmasını önermektedir. Çünkü "istinas" dediği, alışma, ünsiyet, sevgi, muhabbet ancak böyle doğar ve gelişir. Nursi bu medreselerin nasıl oluşturulması gerektiği ile ilgili de çeşitli şartlar ortaya koymaktadır. Bu şartlar, yüksek eğitim kurumlarında uzman kişilerce oturulup tartışılması ve günümüz eğitim literatürüne uyarlanması gereken şartlardır. Mesela, bu medreselerde 'taksimu'l-amâl' düsturunun tatbik edilmesi, bölümler anlamına mı gelmektedir? Şubelerin birbirine medhal ve mahreç olması ne manaya gelmektedir? Bu medreselerin yüksek eğitim kurumlarına denk olması, onlara uygun iş sahaları açılması nasıl sağlanacaktır? Bu ve benzeri sorulara verilecek cevaplar medresenin eğitim sistemini ve topluma yararlılığını net olarak ortaya koyacaktır.

Medresetüzzehra projesi ile ilgili Emirdağ Lahikası'nda yer alan bir ifadede, bu medreselerde nasıl bir eğitim olacağını şöyle izah eder:

"O vilayat-ı şarkiye alem-i İslam'ın bir nevi merkezi hükmünde, fûnun-u cedide yanında ulum-u diniye de lazım ve elzemdir. Çünkü ekser enbiya şarkta ve ekser hükema garpta gelmesi gösteriyor ki, şarkın terakkiyatı din ile kaimdir. Başka vilayetlerde sırf fûnun-u cedide okuttursanız da, şarkta herhalde millet, vatan maslahatı namına, ulum-u diniye esas olmalıdır. Yoksa Türk olmayan Müslümanlar, Türk'e hakiki kardeşliği hissedemeyecek, şimdi bu kadar düşmanlara karşı teavün ve tesanüde mecburuz."(Nursi, *Emirdağ Lahikası*, s.402-403.)

Bu ifadeler, Ankara'da ilk meclise gittiğinde milletvekillerine karşı söylediği sözlerdir. Buna göre, bu medresede dini ilimler asıl olacak, ancak dini ilimleri öğrenenlere müsbet bilimler de öğretilecektir. Bu medrese, geniş olan Müslüman coğrafyaya hizmet götürecektir. Fakat cumhuriyetin istibdada ve din düşmanlığına dönüşmesiyle medreseler kapatılacak ve bu çaba akim kalacaktır. Nursi'ye göre ırklar arasındaki hakiki kardeşlik ancak böyle bir eğitimle yetişecek insanların bu coğrafyada görev almasıyla sağlanır. Bu yapılmamıştır. Tam aksine dinsizlik tohumları ekilmiş, ırkçılık ve dinsizlik, milliyetçilik ve

laiklik perdesi altında resmi ideolojinin bir parçası haline getirilmiştir. Bugünkü terörün kaynağında o günlerde atılan dinsizlik tohumlarının olduğu inkar edilemez.

Bugün bölgede birçok üniversite açılmıştır. Ama hiçbirisi de Said Nursi'nin hayalini kurduğu, projesini yaptığı Medresetü'z-Zehra anlamında değildir. Bu yüzden, adı medrese olan üniversitelere ihtiyaç vardır. Hatta Doğu bölgelerinde din ilimlerinin okutulduğu müstakil üniversitelere ihtiyaç vardır. Fakat Nursi'nin projesine göre bu dini ilimlerin okutulduğu üniversitelerde din ilimlerini okuyanların belli oranlarda fen ilimlerini tahsil etmesi gerekmektedir. Bu projeyi devreye sokmak zor olmasa gerekir. Terörü önlemek, bölgedeki insanların kalbini kazanmak, devlet ile millet arasındaki kaynaşmayı sağlamak için böyle bir proje devlet tarafından uygulanmalıdır. Diğer taraftan hem bu kurulacak Medrese isimli üniversiteler, hem de devletin üniversiteleri hiçbir ithama maruz kalmayacak kadar özgür olmalıdır. Üniversitede din öğretiliyor diye kimse irtica-mürteci ithamı yapmamalıdır. Türk-Kürt tartışması, cehalet bu yolla giderildiği gibi, bölgedeki fakirliğin, yoksulluğun giderilmesinde de bu medresenin büyük katkısı olacaktır. Bu bölgede hem bir istihdam alanı olacak, hem de dinini ve bilimi bilen alimlerin, vaizlerin, müftülerin bu medreseden çıkacak olması, onların insanları çalışmaya teşvik etmesiyle insanlardaki çalışma meylinin artmasına vesile olacaktır. Çünkü, bölge insanı, kendi kültürleriyle yetişmiş din adamlarına büyük bir güven duymaktadırlar. Bugün Kürtçülüğü alet olan mollalar varsa, bu Türkçülük yapılmasından kaynaklanmaktadır. İslam'ın kardeşlik anlayışının Medresetüzzehra projesiyle yerleşmesiyle, devletin de resmi ideoloji olarak ırkçılığı, Türkçülüğü terk etmesiyle birlikte, bölgede kardeşlik ve barışın hükümferma olduğu görülecektir. İnsanların ihtilaflarını önlemede, kaynağı ilahi olan İslam dini kadar etkili olacak başka hiçbir güç yoktur.

Unutulmamalıdır ki, Nursi, ortaya çıkması muhtemel bir Kürt sorununa yüzyıl önce böyle bir çözüm öneri sunmuştur. Biz bu önerinin güncelleştirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Medresetüzzehra projesinin ilham ettiği bir önemli husus da, ülkenin okullarında fen ve din ilimlerinin birlikte okutulmasının yaygınlaştırılmasıdır. Ortaokul ve liselerde verilen din dersleri çok yetersiz kalmaktadır. Üniversitede ise ilahiyat fakültelerinin dışında din ilimleri okutulmamakta, ilahiyat fakültelerinde de fen bilimlere görülmemektedir. Belli sayıda dersler her bölüme konulmalı, Müslüman bir ülkede kendi dinini bilen, vicdanlı, merhametli insanlar yetiştirilmelidir.

O halde, din ve fen bilimlerinin birlikte okutulması, insanları hem bilimle, hem dinle barışık hale getirir ve toplumun huzur ve güvenine katkı sağlayan insanlar yetiştirmeye vesile olur. Bugün geldiğimiz noktada ortaya çıkan şudur: Nursi'nin önerdiği Medresetüzzehra modeline bugün her zamankinden daha çok ihtiyaç var. Sadece doğuda değil, her yerde ihtiyaç var. Hamuru dinle yoğrulmuş bu ülkenin insanları, devletin hangi kademesinde görev alırsa alsın, aklı ve kalbi aydınlanan gerçek aydın kişiler oldukları zaman, bu ülke, bu vatan, bu coğrafya kazanır. Dini irtica olarak gösterenlerin, bu perde arkasında neler çevirdiklerine tarih şahitlik etmektedir. Nursi'nin tesbitleriyle, bu milletin en büyük hastalığının din konusundaki zayıflık olduğunu söylemek gerçeğin ta kendisidir. Ancak dinin takviye edilmesi ile ilgili çalışmalar, hiçbir zaman si-

Üniversitede din öğretiliyor diye kimse irtica-mürteci ithamı yapmamalıdır. Türk-Kürt tartışması, cehalet bu yolla giderildiği gibi, bölgedeki fakirliğin, yoksulluğun giderilmesinde de bu medresenin büyük katkısı olacaktır.

Din herkesin mukaddes malıdır. Dinde inhisarcılık zihniyeti dine karşı olanlarda dine ve dindarlara karşı tepki oluşturur. Dinin iyi öğretilmesi, ülkede aşırı milliyetçilik tutumlarını da itidalli hale getirir.

yasete malzeme yapılmamalıdır. Çünkü din herkesin mukaddes malıdır. Dinde inhisarcılık zihniyeti dine karşı olanlarda dine ve dindarlara karşı tepki oluşturur. Dinin iyi öğretilmesi, ülkede aşırı milliyetçilik tutumlarını da itidalli hale getirir. Dinini bilen ve günümüz bilimleriyle de kendisini donatan bir insan, ne terörist olur, ne adam öldürür, ne sahtekar olur, ne devleti ve diğer insanları dolandırır; dürüst, herkesi seven, herkes tarafından sevilen bir insan olur. Bu yüzden bizim önerimiz, demokratik açılımın bir ayağı demokratik bir anayasa yapılmasıyla hak ve özgürlüklerin alabildiğine genişletildiği bir açılım olacaktır. Dini hak ve özgürlüklerin, genel hak ve özgürlükler içinde önemli bir yeri olduğu da asla unutulmamalıdır.

Özet

Kürt sorunu ekonomik, siyasi sosyal, eğitim ve dini yönü bulunan çok yönlü bir sorundur. Said Nursi bu sorunun temelindeki hastalıkları cehalet, farkırlık ve ihtilaf olarak belirler. Bu hastalıkların tedavisi için de sanat, ilim ve ittifak'ı önerir. Bu çalışmada Kürt sorununa bir çözüm önerisi olan Medresetüzzehra projesi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kürt sorunu, medresetüzzehra, meşrutiyet, din ilimleri, fen ilimleri, dil

Abstract

Kurdish problem, is a multifaceted problem which has the economic, political, social, educational and religious aspect . Said Nursi, determines the diseases underlying the problem are as ignorance, poverty and conflict. He recommends the arts, science, and union for the treatment of these diseases.

Key words

Kürt sorunu, medresetüzzehra, meşrutiyet, din ilimleri, fen ilimleri, dil
Kurdish problem, medresetüzzehra, constitutional, religious sciences, natural sciences, language